

Інфраструктура як фактор підвищення конкурентоспроможності регіональних продовольчих комплексів

Ужва А.М.

кандидат економічних наук, доцент,
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського

У статті обґрунтовано основні складові інфраструктури регіональних продовольчих комплексів. Проаналізовано та вивчено фактори її розвитку. Запропоновано основні заходи покращення інфраструктури, що сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності регіональних продовольчих комплексів.

Ключові слова: продовольчий комплекс, конкурентоспроможність, соціальна інфраструктура, виробнича інфраструктура, ринкова інфраструктура.

Ужва А.Н. ИНФРАСТРУКТУРА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНАЛЬНЫХ ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫХ КОМПЛЕКСОВ

Аннотация: В статье обоснованно основные составные инфраструктуры региональных продовольственных комплексов. Проанализированы и изучены факторы ее развития. Предложены основные мероприятия улучшения инфраструктуры, которые будут способствовать повышению конкурентоспособности региональных продовольственных комплексов.

Ключевые слова: продовольственный комплекс, конкурентоспособность, социальная инфраструктура, производственная инфраструктура, рыночная инфраструктура.

Uzhva A.M. INFRASTRUCTURE AS FACTOR OF INCREASE OF COMPETITIVENESS OF REGIONAL FOOD COMPLEXES

In the article grounded basic component infrastructures of regional food complexes. Analysed and studied factors of its development. The basic measures of improvement are offered infrastructures which will be instrumental in the increase of competitiveness of regional food complexes.

Keywords: food complex, competitiveness, social infrastructure, production infrastructure, market infrastructure.

Постановка проблеми. Функціонування регіональних продовольчих комплексів в умовах трансформації зовнішнього і внутрішнього середовища зумовлено глобалізацією різнопланових процесів й інтернаціоналізацією економічних зв'язків. Формування ефективного механізму гарантування продовольчої безпеки регіонів передбачає розвиток конкурентоспроможного продовольчого комплексу з оптимальною структурою виробництва, здатного забезпечити населення якісною продукцією.

Детермінантами конкурентоспроможності продукції, підприємств та їх груп, галузі, країни та їх угруповань виступають конкурентні переваги. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на регіональних ринках уповільнюється зростанням територіальної диференціації агропромислового виробництва, що переконливо свідчить про необхідність розвитку інфраструктурних елементів. Інфраструктура є одним із вирішальних факторів сталого розвитку регіо-

нальних продовольчих комплексів. Ступінь інтенсивності інвестиційних процесів визначається формуванням виробничої, соціальної та ринкової інфраструктури підприємств, що спричиняють позитивні зміни в економіці регіону. Інфраструктура займає ключове місце в розвитку економіки, оскільки її існування пов'язане зі станом продуктивних сил і територіальним поділом праці, а також ефективністю функціонування сфери матеріального виробництва. Інфраструктурне облаштування з одного боку залежить від темпів модернізації, а з іншого – сама виступає постачальником економічного зростання. Розвиток інфраструктури залежить від специфіки галузей і регіонів та здійснюється відповідно до змін у виробничій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У світовій економічній думці питанню формування інфраструктури приділено значну увагу. Так, західні дослідники А. Маршал, Дж. Кейнс, А. Сміт, П. Самуельсон і інші вивчали функціонування інфраструктури на макро- і мікро-

рівнях. Дослідник П. Розенштен-Родан під інфраструктурою розуміє сукупність умов, які забезпечують сприятливий розвиток підприємництва та задовольняють потреби населення [1, с. 20]. В. Жамін стверджує, що інфраструктура – це інтегральний елемент виробничих сил, що включає допоміжні та додаткові галузі, види виробництв, які обслуговують безпосередньо основне виробництво, а також галузі та підгалузі невиробничої сфери, що непрямо пов'язані з процесом виробництва і виконують чисельні функції обслуговування всього процесу господарювання [2, с. 16]. У вітчизняній науці вагомий внесок в вивчення цього питання зробили вчені під керівництвом П. Беленького, які під інфраструктурою розуміють всю систему обслуговування виробництва і населення, визначають її як систему обслуговування виробництва та відносять до неї сферу послуг, у якій відбувається продовження процесу виробництва в обігу [3, с. 40]. А. Гайдуцький, Б. Данилишин, Г. Балабанов, М. Паламарчук, О. Паламарчук та інші досліджували взаємозв'язок між станом інфраструктури та результатами виробництва продукції. Питання регіональної інфраструктури розроблені в працях Н. Далісової, Т. Висоцької, А. Гукової, І. Мальцева, А. Чіханчина. Проте, недостатньо дослідженим залишається питання формування інфраструктури, що забезпечить підвищення конкурентоспроможності продовольчих комплексів на рівні регіону.

Формулювання цілей статті. Ціллю статті є вивчення основних складових та визначальних чинників інфраструктури, що сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності регіональних продовольчих комплексів в умовах сталого їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. В умовах трансформації економіки пріоритетним є завдання повного забезпечення населення продовольством. Складна багатопланова продовольча проблема вимагає здійснення низки соціально-економічних та організаційних заходів у їхньому взаємозв'язку й органічній єдності. Вирішенням таких питань покладено на регіональні продовольчі комплекси. Я.Б. Олійник зазначає, що регіональний продовольчий комплекс – це сукупність розташованих на певній території підприємств, що беруть безпосередню участь у виробництві продовольчих ресурсів, їх заготівлі, транспортуванні, промисловій переробці, зберіганні, а також у сфері реалізації продуктів харчування [4, с. 78]. Л.Г. Чернюк, С.М. Зеленський,

О.О. Зеленська визначають регіональний продовольчий комплекс як систему розміщених на території регіону галузей і виробництв, об'єднаних спільною метою задоволення потреб населення у продуктах харчування [5, с. 46]. Отже, регіональний продовольчий комплекс виступає складною соціально-економічною системою, метою і результатом якої є забезпечення населення якісними продуктами харчування, що сприятиме уникненню продовольчої кризи.

Важливою передумовою ефективного розвитку регіональних продовольчих комплексів є наявність розвиненої інфраструктури, яка включає підприємства та організації для обслуговування всіх сфер продовольчого комплексу. В економіці регіону виділяються такі види інфраструктури:

– виробнича, яка включає систему матеріально-технічного обслуговування (електро-, газо-, водо-постачання); систему матеріально-технічного постачання і заготівель сільськогосподарської продукції, елеваторне, холодильне та складське господарство; систему доведення продукції до споживача; транспорт і зв'язок з обслуговування виробничих потреб всіх продовольчого комплексу;

– соціальна, яку утворюють дошкільні установи, органи освіти, науки; установи охорони здоров'я, спорту, охорони навколишнього середовища; житлово-комунально-побутове господарство; роздрібна торгівля і громадське харчування; громадський транспорт, зв'язок; інформаційна служба; служба охорони і техніки безпеки праці.

– ринкова, яка представлена системою підприємств, організацій, закладів виробничої і невиробничої сфери, які обслуговують ринок і допомагають йому нормально функціонувати.

Ефективність функціонування виробничої інфраструктури виражається в збільшенні виробництва, збереженні якості і усуненні втрат продукції сільського господарства, а соціальної – в підвищенні продуктивності праці і рівня життя його працівників. Сучасна економіка вимагає наявності потужних промислових і торгово-складських комплексів, інформаційно-комерційних мереж, високоефективних засобів фінансово-кредитних розрахунків тощо. На нашу думку, для сучасного етапу розвитку інфраструктури характерні недостатній рівень культури ринкових відносин, великі транспортні витрати, відсутність надійної й повної інформації про функціонування товарного ринку, недостатній розви-

ток тарно-пакувальної бази, різке скорочення обсягу й асортименту виробничо-технологічних і транспортно-експедиторських послуг. Зазначаємо, що потребують раціонального розташування на території держави торговельні посередники і складське господарство, визначення оптимальні форми посередницького, складського, транспортного й інформаційного обслуговування товарного обігу, підвищення якості рекламного забезпечення тощо. Дослідження показало, що в умовах сьогодення стан інфраструктури товарного ринку не відповідає вимогам створення ефективної конкурентоспроможної вітчизняної економіки. Значною мірою це пояснюється відсутністю передумов підприємницької активності у сфері виробництва та обігу, а також кризовими явищами в економіці в цілому.

Інфраструктура регіональних продовольчих комплексів має формуватися з сукупності підприємств, що узагальнюють виробничі, економічні, соціальні відносини і діють з урахуванням інтересів всіх господарюючих суб'єктів. Виробнича інфраструктура суттєво впливає на економіку підприємства. За сучасних умов господарювання у сфері технічного обслуговування виробництва на різногалузе-

вих підприємствах працює 45-50% загальної кількості персоналу. Це зумовлено не тільки великими обсягами робіт із обслуговування основного виробництва, а багато допоміжних та обслуговуючих операцій мають такий характер, що їх дуже складно механізувати.

Зростання ролі та значення виробничої інфраструктури пояснюється тим, що:

- підвищення рівня механізації та автоматизації виробничих процесів збільшує обсяги і складність робіт з ремонту й налагоджування устаткування, потребує розширення номенклатури інструменту та пристосувань;
- перехід до нових технологій та інтенсифікація технологічних режимів роботи устаткування підвищує вимоги до якості та збільшує потребу в різних видах енергії;
- ускладнення виробничих процесів і поглиблення внутрішньовиробничих зв'язків між підрозділами збільшують обсяги робіт із транспортування вантажів;
- навантаження на комунікаційні мережі і природоохоронні споруди постійно зростають.

Для досягнення високих виробничо-господарських результатів важливо створити комфортне соціальне середовище, сприятливий психологічний клімат у трудовому колективі й

Рис. 1. Складові інфраструктури регіонального продовольчого комплексу

соціальну мотивацію праці, тобто сформувати активно функціонуючу соціальну інфраструктуру. Усе це безпосередньо впливає на рівень продуктивності праці та кінцеві результати діяльності підприємства. Соціальні потреби працівників підприємства охоплюють широке коло питань: поліпшення умов праці та охорони здоров'я, побуту працівників і членів їх сімей, соціально-культурного обслуговування. Забезпечення соціальних потреб трудових колективів здійснюється сукупністю певних підрозділів соціальної інфраструктури підприємства, до складу яких можуть входити: їдальні, кафе, буфети; лікарні, поліклініки, медпункти; власні житлові будинки, заклади побутового обслуговування; школи, професійно-технічні училища, факультети та курси підвищення кваліфікації; дитячі дошкільні заклади, бібліотеки, клуби (палаці культури); бази та будинки відпочинку, спортивні споруди тощо. Результат функціонування інфраструктури в цілому обумовлений спеціалізацією інфраструктурних систем. Розподіл праці між суб'єктами, що виконують виробничу функцію галузей дає синергетичний ефект. У результаті такого розподілу і сумісної кооперації праці значно заглиблюється спеціалізація виробництва, що приводить до значного скорочення витрат виробництва і реалізації продукції, тому кінцевим сукупним результатом інфраструктури є скорочення витрат суспільного відтворення, підвищення якості продукції і послуг. Тому інфраструктура продовольчого комплексу виконує функцію створення загальних умов для високоефективного відтворення.

Ми вважаємо, що складові інфраструктури продовольчого комплексу як системи, що узагальнює сфери забезпечення виробництва й обігу сільськогосподарської продукції в єдине ціле, забезпечує прискорення оборотності матеріальних, фінансових, інформаційних ресурсів можна представити так (рис. 1).

Формування, відтворення й розвиток виробничих та інфраструктурних об'єктів здійснюються в процесі капітального будівництва, яке об'єктивно вважають специфічним елементом інфраструктури підприємства. З метою забезпечення ефективного функціонування інфраструктури продовольчого комплексу необхідний істотний обсяг інвестицій, що також є питанням проблематичним. Значна частина інфраструктури товарного ринку через структурні перетворення економіки стає просто не функціональною. Тому необхідні нові інвестиційні вливання в інфраструктуру для подолання кризових явищ; потребують

чіткого розмежування функції якісно різних елементів інфраструктури товарного ринку з одночасним їх узгодженням та синергією; фінансово-кредитна складова ринкової інфраструктури вимагає нормалізації та стабілізації своєї діяльності; оптимізація схем співробітництва економічних контрагентів на товарному ринку є необхідною з точки зору задоволення інтересів виробника, посередницьких структур та встановлення сприятливих умов купівлі товарів для кінцевого споживача; потребують вирішення актуальні проблеми паливно-енергетичного комплексу як важливої ланки в обслуговуванні функціонування товарного ринку; важливою задачею є боротьба з недобросовісною конкуренцією на ринку товарів, а також ефективний захист прав власників нематеріальних активів (зокрема, промислової інтелектуальної власності) з точки зору недопущення виробництва контрафактної продукції, оскільки якість товару на товарному ринку є одним з ключових моментів для забезпечення укладання ефективних угод.

Підвищення рівня механізації і автоматизації виробничих процесів збільшує обсяги та складність робіт щодо ремонту, догляду та налагоджування устаткування, передбачає значне розширення номенклатури інструменту, оснастки та пристосувань. Перехід до нових технологій та прискорення технологічних режимів роботи устаткування підвищує вимоги до якості і збільшує потреби у різних видах енергії. Ускладнення виробничих процесів та поглиблення внутрішньовиробничих зв'язків між підрозділами збільшують обсяги робіт по транспортуванню. Постійно зростають навантаження на комунікаційні мережі підприємства.

Висновки. В сучасних умовах досягнення високих техніко-економічних показників виробництва неможливо без збалансованого розвитку як основного виробництва, так і виробничої та соціальної інфраструктури. Як суспільний капітал, що забезпечує нормальні умови для перебігу процесу основного виробництва, виробнича інфраструктура України не відповідає потребам сталого економічного зростання за своїм технологічним рівнем і за кількісними показниками, що негативно відбивається на конкурентних перевагах українських товаровиробників. Для розробки програм модернізації і реконструкції інфраструктури важливе повне відновлення зношеного і морального застарілого основного капіталу підприємств. Необхідними заходами покращення функціонування інфраструктури продовольчих комп-

лексів регіонів є удосконалення механізму реалізації продукції; створення повного комплексу державної політики у цій сфері; створення лекту інформаційно-консультаційних послуг стимулів для участі у процесі виробництва та та впровадження логістики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Rosenstain-Rodan P.N. The Notes of the heory of the "Big Bush" in Economic Development for Latin America / P.N. Rosenstain-Rodan. – London; New York, 1961.
2. Жамин В.А. Инфраструктура при социализме / В.А. Жамин // Вопросы экономики. – 1977. – № 2. – С. 14-23.
3. Інфраструктурне забезпечення конкурентної економіки регіонів: Методологія і механізми / [П.Ю. Бєленький, О.Л. Вальдрат, Н.І. Гомельська, У.Я. Груздевич, Н.А. Мікула] / НАН України; Інститут регіональних досліджень / П.Ю Бєленький. – Л., 2002. – 308 с.
4. Економіко-екологічні проблеми територіальної організації виробництва і природокористування / Я.Б. Олійник. – К.: Лібра, 1996. – 208 с.
5. Територіальна організація регіональних продовольчих комплексів України / [Л.Г. Чернюк, С.М. Зеленський, О.О. Зеленська] / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 1999. – 87 с.